

SÄRTRYCK

KRING
KONST OCH
KULTUR

Åbo Akademi

av G. O. Rosenqvist

Ic⁵
Åbo Akademi
Kapsel

Åbo Akademi

av G. O. Rosenqvist

Motsättningar och negativa syften besitta sällan en skapande makt. Höga ideal och positiva mål äro ägnade att utlösa hängivenhet och uthållig energi.

Det kan icke nekas, att språkförhållandenas utveckling vid Helsingfors universitet är en av de faktorer, som bidragit till Åbo Akademis uppkomst och växt. Det var tidigt uppenbart, att det svenska språket komme att trängas tillbaka vid statsuniversitetet. Ofrånkomliga fakta gjorde en sådan utveckling naturlig. Därtill kom att, särskilt under vissa tider, nationalistiska tendenser och lidelser hotade att leda denna utveckling långt utöver alla faktiska proportioner, över den gräns, som uppdrogs av lag, billighet och historisk kontinuitet. Det är naturligt att den finlandssvenska folkstammen under sådana omständigheter velat tillförsäkra sig möjlighet att i varje läge uppehålla ett högre svenskt bildningsliv i detta land.

Men Åbo Akademi uppbäres av starkare motiv än tanken på en dylik »garanti». Varje folk eller folkstam, som nått en viss grad av andlig mognad, har ett behov av en egen vetenskaplig kultur och strävar att skapa självständiga organ för densamma. Finlands svenska befolkning äger en kultur, tillräckligt gammal och livskraftig för att behöva en egen härd för sitt vetenskapliga liv, en egen högskola. Därtill har denna befolkning en egenartad ställning, som skapar olikartade relationer, alla förpliktande till aktiva insatser.

G. O. Rosenqvist

»Det är tusen år se'n vi kommo,
det är tusen år och mer.
Och djupt i den finska jorden
gå våra rötter ner.
Vår stam blev en ek på stranden
av ett evigt stormande hav,
vår stam blev ett med landet,
som det sin kärlek gav.»

(Bertel Gripenberg)

Till våra bästa finlandssvenska traditioner hör en djup förankring i fosterlandets historia, dess rättskamp och kulturarv. En oslitlig ödesgemenskap och nedärvd kärlek binda oss vid landet. Därmed äro vi ock oskiljaktigt förenade med det finska folkflertalet och dess andliga liv. Denna gemenskap bidrar till att bestämma även våra vetenskapliga uppgifter. Å andra sidan äro vi genom vårt språk liksom också genom yttre och inre frändskap invuxna i Skandinavien kulturliv, främst Sveriges. Gemenskapen västerut är, även den, ett stycke av vår själ. Den bidrar till att bestämma våra mål, vår gärning.

Under allt detta känner vår folkstam, trots sin fåtalighet, sin självständighet: den är något för sig, och det medför en förpliktelse att uppehålla och utveckla ett självständigt kulturliv. För den uppgiften behöver Finlands svenska befolkning en egen högskola.

Det kunde förefalla som om vi överskattat våra krafter genom att resa oss en sådan självständig kulturhård, förenad med de stora krav, som måste ställas på ett universitet. Jag tänker icke nu i första hand på de ekonomiska förutsättningarna. Men ha vi andliga krafter, ha vi egna vetenskapsmän, tillräckligt för att i längden kunna uppehålla ett eget universitet med flera fakulteter? Detta är djupast en fråga om den finlandssvenska kulturens inre styrka och hela dess nivå. De rika traditioner, som denna kultur äger, det stöd den har i sin, relativt sett, talrika bildade klass och i sina intima förbindelser med de skandinaviska länderna, främst Sverige — däri ligger ju bl.a. möj-

ligheten av en gemensam litteratur och av rikssvenska hjälpkrafter — allt detta ger goda förutsättningar för ett självständigt finlandssvenskt universitetsliv. De erfarenheter, som vunnits under Åbo Akademi's 30-åriga tillvaro, säga oss, att svårigheterna äro stora, men att de också kunna övervinnas genom målmedvetet och energiskt arbete.

Åbo Akademi har sin väsentliga uppgift i vetenskaplig forskning och akademisk undervisning. Forskningen är i viss mening internationell. Varhelst verklig vetenskap bedrivs, äger man del i det centrala skikt av hela mänsklighetens andeliv, som tar sig uttryck i dess sanningssökande och outrotliga forskarhåg. Men många konkreta forskningsuppgifter betingas av nationell särart och mera lokala förhållanden. Så ligger det i sakens natur, att Åbo Akademi har en sig ålagd speciell uppgift i utforskandet av den finlandssvenska folkdelens historia, dess förbindelser, dess kultur- och folkliv. Genom att ägna denna uppgift en särskild uppmärksamhet isolerar sig Akademien icke från de internationella vetenskapliga sammanhangen. Men den blir i stånd att göra egna, särpräglade insatser i det vetenskapliga arbetet.

När Åbo Akademi planlades, rådde olika meningar om den nya högskolans karaktär och omfattning. Resultatet av stridiga meningar och livliga diskussioner blev en kompromiss. Akademien blev ett säte för forskning *och* undervisning. Den fick genast tre fakulteter: en humanistisk, en matematisk-naturvetenskaplig och en statsvetenskaplig. Senare ha den kemisk-tekniska och den teologiska fakulteten tillkommit. Därjämte har till Akademien anslutits en handelshögskola. I de skilda fakulteterna ha under årens lopp en mängd nya professurer upprättats.

Utvecklingen kan tyckas ha varit föga planmässig. Åbo Akademi har, säger man, svällt ut på bredden, medan de olika delarna icke äro tillräckligt väl rustade för sin uppgift. Det är

Åbo Akademis huvudbyggnad, uppförd 1833

sant: när nya professorer upprättats på grund av enskilda donationer och deras ämne i många fall bestämts av donator eller tillfälliga inflytelser, har icke Akademien själv nog målmedvetet och kritiskt kunnat bestämma utvecklingen. En överblick över vår högskolas nuvarande undervisningsprogram visar emellertid, att detta icke är så disparat, som det kunde förefalla, och att professorerna i allmänhet äro samlade kring vissa centra. Fyra sådana komplex kunna iakttagas.

Finlandssvensk kultur utforskas och befordras direkte av professorerna i Nordisk historia, i Nordisk kulturhistoria och folklivsforskning, i Svenska språket och nordisk filologi, i Musikvetenskap och folkdiktsforskning, i Litteraturhistoria med poetik, delvis ock av professuren i Sociologi. Genom dessa professorer, av vilka flera stå i en naturlig förbindelse med varandra, har Akademien utomordentligt goda förutsättningar att ge ett målmedvetet och omfattande bidrag till det vetenskapliga utforskandet av vår folkstams historia, dess kultur-

Åbo Akademis bibliotek, uppfört 1935

och folkliv. Samtidigt kunna många problem lösas, som äro av både fosterländskt och skandinaviskt intresse. Det är ofta problem, som äro av direkt betydelse även för finsk och rikssvensk forskning. Det samarbete, som därmed konkretiseras, är typiskt för de kontakter både åt öster och väster, som ådagalägga Akademiens säregna ställning i nordiskt kulturliv. Att de här nämnda professurerna jämte den angivna gemensamma uppgiften ha sina egna immanenta — självständiga och vida — syften, behöver icke sägas.

Genom det statsvetenskapliga ämneskomplexet har vår högskola haft en i all sin anspråkslöshet banbrytande uppgift. Att en särskild statsvetenskaplig fakultet grundades genast vid Akademiens tillkomst — långt förrän en sådan fakultet inrättades vid Helsingfors universitet och utan att direkta förebilder funnos vid de skandinaviska universiteten — var ägnat att rikta uppmärksamheten på en betydelsefull samhällelig och vetenskaplig intressesfär. Den kombination av

samhällsvetenskap och juridik, som fakultetens undervisningsprogram representerar, har visat sig vara av stort värde bl.a. för sociala uppgifter, som genom en senare utveckling i statsliv och lagstiftning blivit mycket aktuella. Akademiens Statsvetenskapliga fakultet är alltjämt mycket ofullständig, men företräder det oaktat en särpräglad och betydelsefull del av Akademiens »universitas».

Åbo Akademiens program företer vidare ett betydande naturvetenskapligt-tekniskt inslag, som representeras av dess Matematiskt-naturvetenskapliga och Kemisk-tekniska fakultet. Kemien, detta så viktiga och aktuella ämneskomplex, är representerat av ett flertal professorer, som arbeta med rika och viktiga arbetsuppgifter. Den sistnämnda fakulteten är i fråga om studentantalet Akademiens största. Genom allt detta har Akademien en direkt betydelse för industrien. Över 200 ingenjörer ha redan utbildats vid vår högskola, och industriens omdömen om deras kapacitet ha varit mycket positiva.

Det fjärde dominerande komplexet inom vårt akademiska arbetsprogram är det teologiska. Det svenska teologiska arbetet i landet har till stor del koncentrerats i Åbo. Att Teologiska fakulteten utbildar präster för landets svenska församlingar ger den konkreta förbindelser med alla delar av det svenska bosättningsområdet i Finland. Prästens kall ger honom en mycket personlig kontakt med alla samhällslager. Genom f.d. lärjungar har den Teologiska fakulteten därför möjligheter till en central insats i den finlandssvenska befolkningens liv i helg och söcken, en insats, som stärkes av den aktivitet på det kyrkliga arbetsfältet, som utvecklats av fakultetens lärare.

Vid Åbo Akademi äro även sådana ämnen representerade, som icke direkte falla inom någon av dessa fyra grupper, men som äro nödvändiga för allt verkligt universitetsliv, nödvändiga även för en eller flera av de angivna fyra studielinjerna. Här kunde sådana ämnen nämnas som å ena sidan matematik, å

andra sidan moderna språk, filosofi, klassisk filologi — de sistnämnda ämnen, utan vilka en grundligare humanistisk utbildning är otänkbar.

Inom de skisserade ämneskomplexen finnas ännu betänkliga luckor. Åbo Akademi saknar lärostolar i de biologiska ämnena, i franska, i pedagogik. I sociologi finnes tillsvidare blott en personlig e.o. professur. Men trots allt kunna rätt mångsidiga studier bedrivas inom de dominerande ämneskomplexen. Och till dessa kommer den praktiska utbildning för dagens ekonomiska liv, som Handelshögskolan erbjuder, en utbildning, vars betydelse den stora elevtillströmningen bekräftar.

Åbo Akademi har genom sin relativt breda anläggning samlat ett stort antal forskare och lärare omkring sig. En del av dem har ganska få lärjungar. Detta ger dem möjligheter till en rätt ostörd vetenskaplig verksamhet. Men Akademiens stora arbetskraft kan även på andra vägar bli hela vårt svenska kulturarbete till gagn. Det sätt, på vilket Åbo Akademi kommit till, dess karaktär av ett privat universitet, som intimt är knutet till en begränsad folkdels liv, det personliga intresse, som Akademien alltjämt måste räkna med, allt detta anvisar den en central uppgift i finlandssvenskt bildningsliv över huvud. Akademiens lärare kunna icke och få icke isolera sig inom en exklusiv, akademisk värld. Kulturarbetets reella behov och Akademiens egna intressen förbjuda det. Det är också tydligt, att Akademiens framsynta stiftare av den väntat en insats i det allmänna bildningslivets tjänst. Grundstadgarna tala därom: »Konsistorium äger draga försorg därom, att populärvetenskapliga föredrag för allmänheten årligen hållas.»

Så har Akademiens föreläsningsserie i Åbo blivit ett anmärkningsvärt inslag i Åbo stads intellektuella liv. Och genom de »akademiska föredrag», som numera anordnas regelbundet och planmässigt i alla delar av det svenska Finland, har Akademiens bidrag till det allmänna svenska bildningsarbetet i landet

vidgats på ett fruktbart sätt. Som ett exempel må nämnas, att Akademien anordnade under läsåret 1946—1947 40 akademiska föredrag på orter utanför Åbo. Genom en sådan praktisk insats i bildningssträvandena stärker Åbo Akademi sin ställning som en centralhärd för finlandssvenskt kulturliv.

Akademiens ställning som en privat högskola ger den möjligheter till fria initiativ, som kunna bli av värde både ur akademisk och allmänmänsklig synpunkt. I vissa fall ha Akademiens arbetsformer väckt uppmärksamhet och vunnit erkännande även utanför landets gränser. Detta gäller t.ex. de av Teologiska fakulteten anordnade kurserna för präster. Jag tänker härvid icke så mycket på de tredagarskurser, som anordnats nästan regelbundet ända sedan fakulteten kom till år 1924, som på den studievistelse i Åbo, omfattande en månad, som redan tvenne gånger beretts en grupp präster, främst f.d. Akademi-studenter. Härvid har man särskilt haft i tankarna isolerade präster, som efter flerårig enslig verksamhet, t.ex. i avsides belägna skärgårdsförsamlingar, äro i behov av intellektuell återhämtning och förnyad studiehåg. De ytterst positiva erfarenheter, som vunnits av denna arbetsform, aktualisera frågan, om icke andra grupper av intellektuella arbetare, t.ex. läroverkslärarna på mindre orter, vore i behov av en liknande återhämtning.

En av det finlandssvenska akademiska livets största svårigheter i detta nu är bristen på en tillräcklig »återväxt» av vetenskapsmän, väl rustade att övertaga de lärostolar, som stå vårt lands svenskar till buds, dels vid Åbo Akademi, dels vid Helsingfors universitet. Orsakerna till denna brist äro delvis tidsbetingade. Krigsåren ha haft sina följder även på detta område av kulturlivet. Samma företeelse har i viss mån konstaterats även på finskt håll. Men det ligger i sakens natur, att dylika svårigheter i särskild grad måste trycka en liten folkdel, och vi komma knappast framåt på denna viktiga punkt utan mål-

medvetna och energiska ansträngningar. Vetenskapligt begåvade studiosi, magistrar, doktorer behöva ett kännbart ekonomiskt stöd för att i nuvarande dyrtid kunna fullfölja en vetenskaplig bana. Men de behöva också ett direkt personligt intresse, uppmuntran och ledning från högskolornas sida. De behöva vidare befattningar, som stimulera till vetenskapligt arbete och ge möjlighet därtill. Här har Åbo Akademi förpliktande uppgifter med tanke både på sina egna framtida behov och på de svenska professurerna vid Helsingfors universitet. I den mån Akademien verkligen förmår fostra dugliga forskare, gör den en ovärderlig insats i den finlandssvenska kulturutvecklingen.

Genom sitt geografiska läge, sitt svenska undervisningsspråk, personliga förbindelser och många andra faktorer har Akademien enastående förutsättningar att uppehålla och utveckla förbindelserna med Sverige, ja, med hela Skandinavien, sig själv och hela landet till gagn. Det mest konkreta uttrycket för gemenskapen med Sveriges akademiska värld är det faktum, att flera kända rikssvenska forskare en längre eller kortare tid verkat som lärare vid Akademien. De ha här gjort en mycket uppskattad insats i forskning, undervisning och fritt kulturarbete. Men även efter sin återflyttning till Sverige ha de gjort vårt land stora tjänster på grundvalen av den förtrogenhet med våra förhållanden, som de här vunnit. Även kortare gästbesök av skandinaviska lärde och studentutbytet ha tjänat samma syfte. Akademiens betydelse på detta område är uppenbar.

Bland de krafter, som en gång reste Åbo Akademi, var kärleken till Åbo stad och dess kulturtraditioner icke den ringaste. Att Åbo under tiden 1640—1828 varit sätet för ett rikt och förnämligt akademiskt liv tedde sig för dem, som levat sig in i stadens historia och andliga kynne och som samtidigt skattade det akademiska arbetet högt, som en sporrande förpliktelse. En högskola i Åbo skulle bringa minnen och krafter

från gången tid till nytt liv, höja stadens andliga nivå och bjuda det svenska bildningslivet en framtidsgaranti på denna gamla kulturort. Att Akademien verkligen blivit ett omistligt stöd för detta bildningsliv och en andlig tillgång för hela orten kan ingen fördomsfri betraktelse förneka. Stiftarnas vackra och pietetsfulla omvårdnad om sin stad har burit frukt. Traditionerna från gången tid ha förvandlats till livfylld akademisk aktivitet av i dag.

Bland det största i Åbo Akademiens historia är det hängivna och uppoffrande stöd den fått av enskilda personer, av trofasta vänner. Till stiftarnas storslagna gärning ansluter sig den insats, som så många finlandssvenska män och kvinnor gjort i dess utveckling, än genom större och smärre donationer, alla i lika grad bruna av kärlek till andlig odling och modersmål, alla besjälade av hängivenhet för livets ideella värden och personlig offervilja, än genom troget arbete i Akademiens ledning eller i dess dagliga fostrargärning.

Företeelser, över vilka åldriga traditioners helgd vilar, ha en säregen förmåga att fjättra vårt intresse. Vi studera dem, men vi känna också en kallelse att vårda dem i trohet mot gångna släktleds arv. På ett annat sätt, men om möjligt ännu fastare äro vi bundna vid andliga skapelser, som vi sett växa fram inför våra ögon och vid vars tillkomst och första framgångsrika utveckling vi måhända fått förmånen att medverka.

Academia aboensis rediviva, det svenska Finlands eget universitet, förenar i sig tradition och nyskapelse. Över dess namn och väg vila gångna seklers akademiska minnen. Dock är den ett verk av vår egen tid. Dess utveckling är icke avslutad, alltjämt väntar den nya insatser av oss och våra efterkommande för att i allt högre grad bli vad den är avsedd att vara: den finlandssvenska kulturens högberg.